

УДК: 338.2:005.2

Глізнуца М.Ю., старший викладач кафедри організації виробництва і управління персоналом
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЮ ІННОВАЦІЙНОЮ ПОЛІТИКОЮ

Глізнуца М.Ю. Удосконалення управління державною інноваційною політикою. У статті розглянуто особливості впливу інтелектуального капіталу на інноваційний розвиток держави. Приведено та проаналізовано впливові фактори, оцінювання яких дає високу вірогідність реального стану інноваційного розвитку країни. Зроблено аналітичну оцінку українського промислового комплексу. Визначено найбільш стійкі тенденції інноваційного розвитку держави. Надано пропозиції щодо підвищення ефективності управління інноваційним розвитком та прийняття більш обґрунтованих рішень у сфері регуляторної інноваційної політики країни.

Ключові слова: інноваційна політика, інноваційний розвиток, інтелектуальний капітал, механізм управління, національний промисловий сектор.

Глізнуца М.Ю. Совершенствование управления государственной инновационной политикой. В статье рассмотрены особенности влияния интеллектуального капитала на инновационное развитие государства. Приведены и проанализированы влиятельные факторы, оценка которых дает высокую вероятность реального состояния инновационного развития страны. Сделаны аналитические оценки украинского промышленного комплекса. Определены наиболее стойкие тенденции инновационного развития государства. Даны предложения по повышению эффективности управления инновационным развитием для принятия более обоснованных решений в сфере регуляторной инновационной политики страны.

Ключевые слова: инновационная политика, инновационное развитие, интеллектуальный капитал, механизм управления, национальный промышленный сектор.

Gliznutsa M. Improving the management of state innovation policy. In the article the characteristic impact of intellectual capital on the innovative development of the country. Resulted analyzed and influential factors of evaluation which gives a high probability of the actual state innovation development. Made analytical assessment of Ukrainian industrial complex. Identified the most stable trend of innovative development. Proposals to improve management innovation and make more informed decisions in the field of regulatory innovation policy.

Key words: innovative policy, innovative development, intellectual capital management mechanism, the national industrial sector.

Постановка проблеми. Практика управління потребує змін у концептуальному баченні перспектив розвитку економічних систем різного ієрархічного рівня. Управлінською практикою доведено, що науково обґрунтована концепція за мінімуму інформації дає можливість розрахувати більш точну й ефективну траєкторію розвитку об'єкта, ніж непродумана система дій за повного масиву інформації. Роль концепції в завданнях управління стратегічним розвитком національного промислового сектору полягає в тому, що вона формує сутність, основу підходу, вибір методу і системи заходів досягнення цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання науково-технічної політики в різних галузях економіки, трансферту інноваційних технологій, оцінювання інтелектуального капіталу та факторів впливу на інноваційний розвиток розглядали у своїх працях відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: Е. Брукінг, М. Кастельс, П. Друккер, Л. Едвінсон, Т. Давіла,

М. Епштейн, Р. Шелтон, В. Іноземцев, Л. Абалкін, П. Самуельсон, Р. Солоу, М. Геєць, Л. Федулова, Е. Лібанова, В. Семиноженко, Я. Жаліло, А. Чухно, М. Кизим, П. Перерва, О. Ястремська, Н. Краснокутська. Напрацювання вчених із цих питань створює реальну наукову базу для подальших досліджень.

Подальші дослідження стосуються таких нерозкритих питань, як зв'язок із механізмами управління інноваційним розвитком, формування інституційної системи, здатної забезпечити високі темпи інтелектуалізації суспільства, оцінювання інтелектуального потенціалу суб'єктів економічної діяльності та ін. Базуючись на цих положеннях, можна вважати, що тема інтелектуалізації суспільства та використання інтелектуального капіталу в управлінні інноваційним розвитком є актуальною і має практичне значення.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасного стану інноваційного розвитку країни, формування базових положень удосконалення меха-

нізму управління інноваційним розвитком, визначення найбільш стійких тенденцій інноваційного розвитку держави.

Виклад основних результатів. У промисловому комплексі завдання інноваційної діяльності сконцентровано на науково-технічному переоснащенні виробництва як першооснові НТП. При цьому інноваційна політика орієнтується на декілька складників виробничого процесу й на свою ринкову місію. Головні з них – нові радикальні технології, продукт інноваційної якості, високоефективні системи управління, що підвищують керованість усіх процесів виробничо-господарчої діяльності та забезпечують ефективне використання ресурсів. Щодо нових технологій, то на шляху євроінтеграції відбуваються деякі позитивні зміни, але є значна частка невирішених питань, зокрема захист прав інтелектуальної власності. Як визначають фахівці, «...стан і основні тенденції розвитку ринку промислової власності України, Угорщини та інших країн постсоціалістичного простору свідчать про його відособленість у національних кордонах та про низький рівень використання вітчизняними власниками прав на об'єкти промислової власності та переваг ринку міжнародного захисту таких прав» [1, с. 101].

Національний промисловий сектор має освоїти практику обміну високими технологіями і впровадження інновацій, що є широко розвиненим в Європі. Для цього потрібна нова конкурентна стратегія.

Як мобільний та активний інститут механізми управління розвитком не сформовано й на адміністративному рівні державного управління. Одна з причин – низький рівень знань державних працівників щодо методів управління інноваційним розвитком, відсутність функціональної інтегрованої системи цілісної інфраструктури для обслуговування інноваційної діяльності суб'єктів промислового сектору, відсутність бази даних із питань використання інтелектуальних ресурсів.

Загальнодержавна інноваційна стратегія розвитку може мати різні форми розбудови регіональних інноваційних систем (РІС), в яких учасники кластера визначатимуть свої відносини і програмні завдання на договірній основі. Завдання аналітичних центрів подвійне: обслуговувати бізнес та «здійснювати діалог між урядом і наукою» [2]. Отже, до вказаних РІС доцільно включити центри аналітики та стратегічного планування, а також кластерні угруповання. Все це може бути організовано при провідних вищих навчальних закладах, усі ресурси (кадрові, фінансові, інформаційні, інтелектуальні) для цього є. Такі центри мають бути підключені до програми створення Національної системи моніторингу регіонального інноваційного розвитку.

Промисловий сектор української економіки (при тому, що в статистичних даних відображені їх незначні в цілому інноваційні успіхи) поступово і впев-

нено освоєє основи інноваційної стратегії розвитку. Але на цьому шляху розвитку є кілька бар'єрів, серед яких:

- обмежені фінансові можливості;
- неготовність колективу до реформ;
- розрізненість і непослідовність окремих заходів.

Негативну роль у цьому процесі й у ситуації, що склалася, відіграють неефективна інноваційна політика та відсутність на рівні регіонів відповідної інфраструктури.

Розглядаючи стан національного промислового комплексу країни, можна констатувати, що він відстає від сучасних його потреб у впровадженні нових організаційних форм, у створенні технопарків, інвестиційних центрів, груп підтримки комерційного взаємозв'язку з ВНЗ та науково-дослідними інститутами.

Перехід будь-якої національної економіки на інноваційний алгоритм розвитку можливий лише за паралельної організації трьох складників:

- ефективної організації наукових досліджень, що дають змогу зберегти і розширити галузі, в яких наука займає провідні позиції;
- створення національної інноваційної системи, включаючи інноваційну інфраструктуру, що забезпечує ефективну комерціалізацію наукових знань;
- інноваційної модернізації промисловості.

Істотними є внесок вітчизняного інтелектуального капіталу в розвиток промислового комплексу країни, що сприяє оновленню його продукції та технологій, а це, своєю чергою, підтримує суб'єкти господарювання на конкурентоспроможному рівні на вітчизняних і зарубіжних ринках.

Позитивним фактором, що сприяє реалізації державної інноваційної політики, є урядова підтримка науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) у сфері енергозбереження. Станом на 2014 р. науковий потенціал України представлено 999 суб'єктами, з яких 44,3% знаходяться в державному секторі економіки. Ці організації виступають виконавцями фундаментальних та прикладних досліджень. До підприємницького сектору належать 40,3% з них, роботи яких зосереджено на виконанні науково-технічних розробок і науково-технічних послуг. До вищої освіти належать 15,4%, які, крім освіти, також виконують як фундаментальні, так і науково-технічні дослідження [3].

У кількісному вираженні робота перелічених суб'єктів господарювання в 2014 р. була представлена 41,1 тис. наукових розробок та праць. Дві третини із цього обсягу було впроваджено у виробництво, десята частина знайшла використання у вигляді нових виробів, з яких 41,9% представлено новими видами техніки, 7,5% наукових робіт спрямовано на розроблення нових технологій, 45,4% із цих проектів присвячено ресурсозбереженню; 2,2% – створенню нових видів матеріалів; 5,8% –

нових сортів рослин, порід тварин, а також 16,5% – створенню нових методів і теорій, більше половини яких було використано в подальшій роботі [3].

Водночас, як свідчить статистика, кількість наукових суб'єктів постійно скорочується (табл. 1), що негативно впливає на кількість та якість виконуваних наукових робіт.

Щодо національного промислового потенціалу, то можна відзначити, що серед промислових суб'єктів господарювання інноваційною діяльністю займалися відповідно по роках:

– у 2012 р. – 1 758 суб'єктів, або 17,4% від загальної чисельності обстежених промислових суб'єктів господарювання;

– у 2013 р. – 1 715 суб'єктів, або 16,8% від загальної чисельності обстежених промислових суб'єктів господарювання;

– у 2014 р. – 1 609 суб'єктів, або 16,1% від загальної чисельності обстежених промислових суб'єктів господарювання [3; 4].

Щодо випуску інноваційних видів продукції, то у звітному 2014 р. вони були впроваджені 600 суб'єктами господарювання, кількість таких видів становила 3 661 найменування. Серед них нові види машин, устаткування та прилади становили 1 314 найменувань. Винятково нову для ринку продукцію впроваджували 137 суб'єктів господа-

рювання із кількістю найменувань 540 одиниць. Інноваційні процеси впроваджувалися на 614 промислових суб'єктах, серед яких ресурсозберігаючі технологічні процеси становили 447 із загальної кількості, яка, своєю чергою, становила 1 743 інноваційних процеси [5].

У частині зовнішньоекономічної діяльності національний промисловий комплекс працює досить успішно. Майже кожен четвертий суб'єкт господарювання реалізовував продукцію, що була новою для ринку. Так, у 2013 р. 344 українських промислових суб'єкти реалізували свою інноваційну продукцію за кордон, що становило 44,7% від загального обсягу реалізованої інноваційної продукції. За показниками 2014 р. аналогічну продукцію за кордон поставило 295 суб'єктів господарювання, або 29,2% від загального обсягу реалізованої інноваційної продукції. Із наведених даних можна помітити невтішну тенденцію до скорочення кількості українських суб'єктів господарювання, які поставляють інноваційну продукцію за кордон, та, відповідно, скорочення експортованих обсягів останньої [4].

Таку динаміку можна пояснити обмеженістю інноваційної діяльності, причиною чого можна вважати низький рівень використання наявних інтелектуальних ресурсів. Діяльність суб'єктів промислового комплексу замкнута на своїх виробничих

Таблиця 1

Суб'єкти господарювання, які виконували наукові та науково-технічні роботи за секторами діяльності

	2005 р.	2010 р.	2013 р.	2014 р.
Усього	1510	1303	1143	999
Державний сектор	501	514	456	419
із них по національним академіям:				
усього по національних академіях	394	385	341	321
Академія наук	216	206	196	178
Академія аграрних наук	127	119	86	86
Академія медичних наук	34	37	35	34
Академія мистецтв	–	–	2	2
Академія педагогічних наук	13	17	16	15
Академія правових наук	4	6	6	6
Підприємницький сектор	837	610	507	422
Сектор вищої освіти	172	178	180	158
Приватний неприбутковий сектор	–	1	–	–

Джерело: складено автором на основі [3]

Таблиця 2

Розподіл наукових та науково-технічних робіт по суб'єктах господарювання за секторами, %

Сектори	Роки					
	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Академічний	25,0	28,1	28,8	27,2	27,8	31,2
Галузевий	58,6	53,4	52,2	52,8	50,7	47,4
ВНЗ	11,4	13,7	14,0	14,6	15,7	15,8
Заводський	5,0	4,8	5,0	5,4	5,8	5,6

Джерело: складено автором на основі [3]

та інженерно-технічних ресурсах. Переважна більшість суб'єктів промислового комплексу не виконують зовнішні науково-технічні розробки, а самі виконують НДР і тільки мінімальну кількість залучають ззовні. Показники табл. 2 свідчать про те, що в останні роки обсяги заводських, тобто внутрішніх науково-технічних робіт повільно зростають, тоді як галузеві дослідження скорочуються.

Наявний інтелектуальний капітал поки що слабо впливає на промисловий комплекс країни як провідний фактор росту і на придбання «інших знань інноваційного характеру: патентів, ліцензій, досвіду, інформаційних ресурсів».

Енергетичний складник має своє значення і для ІК-потенціалу, що досить вагомо для українського промислового комплексу. Наявність нерозривного зв'язку між використанням інтелектуального капіталу, енергоресурсами і результатами інноваційного розвитку доведена науковими дослідженнями і практикою економічної діяльності [6; 7]. Але цей зв'язок має складний характер, прямі та непрямі наслідки, нерівноважну динаміку, що й потребує його постійного виявлення та відслідковування.

Підсумовуючи у цілому аналітичні оцінки українського промислового комплексу, відзначимо окремі позитиви і негативи.

Позитив у тому, що національний промисловий комплекс є багатопрофільним і здатен адаптуватися до економічних труднощів зовнішнього характеру, має провідних суб'єктів господарювання, що конкурентоздатні на світовому ринку, нарощує темпи виробництва. До негативних слід віднести велику енерговитратність понад нормативні значення, більш ніж третину збиткових суб'єктів господарювання, показники низької інноваційної активності (11% від загального числа суб'єктів), слабкий зв'язок із науковим сектором (більше 44% обладнання і технологій отримує від іноземних фірм), недостатнє інвестування в розвиток і використання свого інтелектуального капіталу. За нашими оцінками, такий баланс негативів і позитивів є порогово небезпечним для промислового комплексу країни.

Інтелектуальний капітал не проявляє себе і за показниками результативності: обсяги інноваційної продукції незначні, а «еквівалент реакції» на інноваційні витрати (економічний ефект) не має стабільного нормативного характеру, тобто виражає собою непрогнозовану ситуацію. З такого аналізу зрозумілий і обґрунтований висновок може бути зроблений так: економічні характеристики, тим більш у статичному зрізі (витрати, реалізація інноваційної продукції, чисельність персоналу) не дають чіткої відповіді на характер наявного інноваційного потенціалу і на ефективність використання інтелектуального капіталу.

Із наведених аналітичних оцінок за фактом інноваційної діяльності промислових суб'єктів господарювання України і логічних міркувань щодо отриманої інформації зробимо такі висновки:

– безумовно, інтелектуальний капітал є рушійною силою інноваційного розвитку, але в даний трансформаційний період зв'язок «ІК – розвиток» не носить ні лінійного, ні нормативного характеру, а є моделлю неврівноваженого, динамічно непередбачуваного стану об'єкту чи процесу;

– у прогнозуванні реального впливу ІК на розвиток складно вимірюваною (на перспективу) характеристикою є час, що створює лаг запізнення чи прориву за умов інтегральної дії різних факторів, тому інноваційні процеси прямо пропорційно не залежать від ІК, а повільно формуються в часі згідно із законом переходу хаосу в порядок у режимах розбалансу або синергетичних взаємодій;

– на національному і регіональному рівнях взаємовплив інститутів організації інноваційного процесу й особливостей ІК потребує одночасно аналітики галузевої структури і синтезу методів управління інноваційним розвитком.

У зв'язку з вищезначеними положеннями завдання дослідження полягає у визначенні найбільш стійких тенденцій інноваційного розвитку, а також можна зробити такі висновки.

У національному промисловому секторі тільки половина суб'єктів господарювання постійно займається проведенням науково-дослідних робіт, тоді як інша половина має нестабільні позиції щодо НДР. Позитивну динаміку витрат на інновації не показує жоден із суб'єктів господарювання, тобто інвестиції в часі досить нерівномірні, а це означає, що реальних програм інноваційного розвитку в українському промисловому секторі не реалізується.

З урахуванням того, що чисельність працюючих на всіх суб'єктах господарювання знижується з роками, можна визначити, що на одного працюючого й інноваційні витрати, й обсяги виробництва інноваційної продукції зростають, але цей темп, з одного боку, незадовільний, а з іншого – він не характеризує реальну ефективність використання людського потенціалу.

Загальний висновок щодо динаміки інноваційної діяльності можна визначити в категоріях нерівноваги і низьких темпів. Але треба взяти до уваги, що на досліджуваний період припадають фактори кризового впливу, і те, що суб'єкти машинобудівного комплексу не показали суттєвого спаду показників, у т. ч. й у сфері інноваційної діяльності, можна оцінити позитивно: підприємства вже навчилися в складних ринкових умовах включати в дію свої стабілізаційні механізми. Відзначимо й те, що в управлінні інноваційним розвитком більшість суб'єктів національного промислового комплексу припускає загальну помилку, яка має прояв у тому, що не проводиться достатньо важлива і необхідна робота у сфері організаційних та маркетингових інновацій, не розширюється спектр інвестиційних джерел (уся інноваційна робота фінансується зі своїх прибутків), кредитні механізми і розширення наукових зв'язків

у зовнішньому середовищі теж не практикуються і не мають позитивної динаміки.

Утримання ситуації економічної стабільності здійснюється за рахунок мобільного управління і використання внутрішніх управлінських і інтелектуальних ресурсів, але така практика не розвиває інтелектуальний потенціал у системі нових знань, які

дійсно має промисловий комплекс, навкруги якого сконцентровано НДІ, ВНЗ, інформаційні ресурси та який має власний потужний портфель інноваційних розробок і проектів.

На цих аналітично визначених положеннях щодо ситуації інноваційного розвитку промислового сектору можна сформулювати базові положення вдоско-

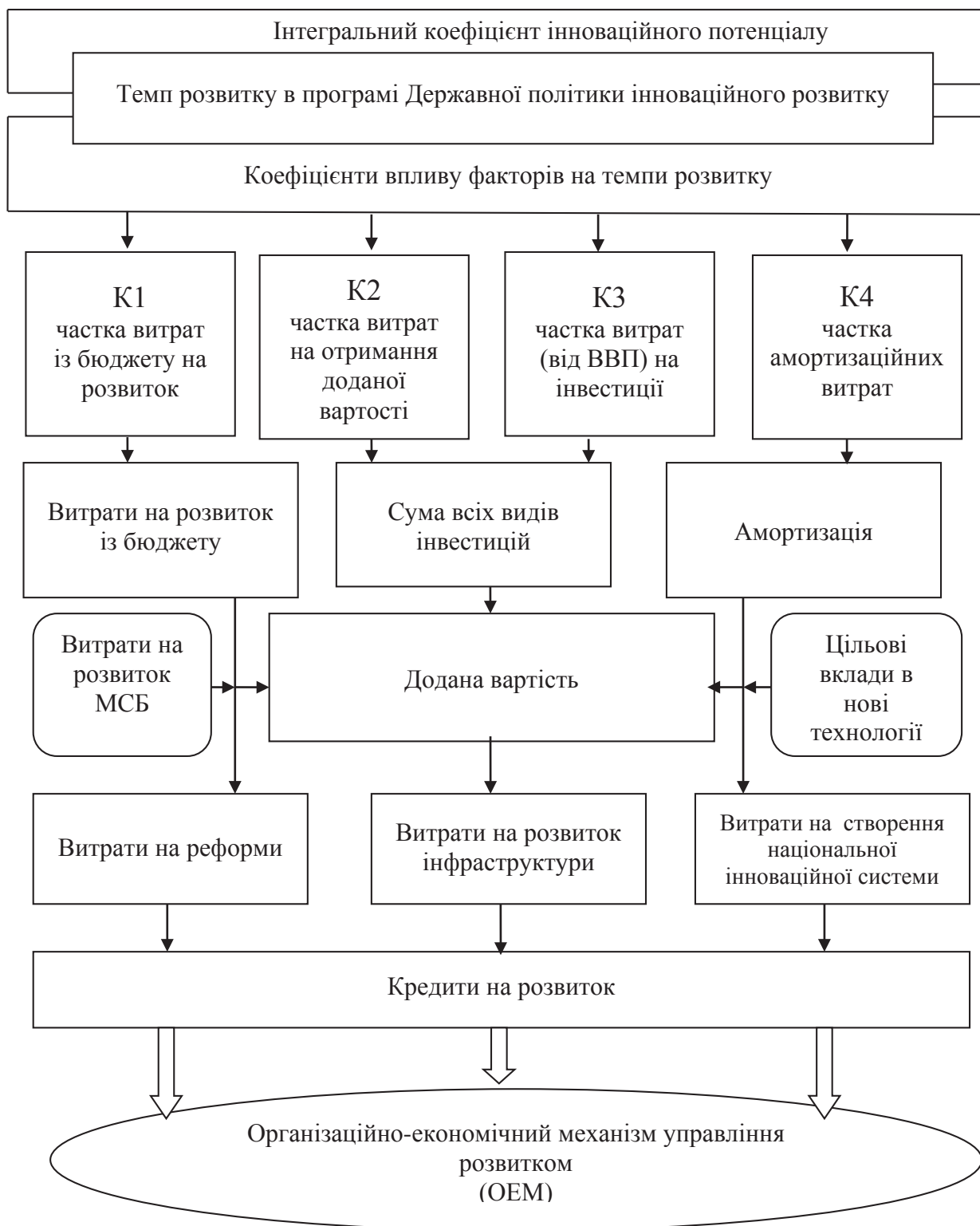

Рис. 1. Концептуально-теоретична модель інноваційного розвитку промислового сектору України

налення механізму управління інноваційним розвитком указанного комплексу. За основу приймемо концептуально-теоретичну модель інноваційного розвитку промислового сектору України, яку представлено на рис. 1. Змістовні та інформаційні особливості представленої моделі сформулюємо так:

1. Напрямок і темп інноваційного розвитку залежать від рівня його розвитку на даний час (ситуаційна оцінка), наявних ресурсів, обсягу і структури витрат на розвиток, механізму управління розвитком (ОЕМ).

2. Бюджетна підтримка розвитку інноваційного розвитку промислового сектору є вагомим складником забезпечення інноваційного процесу, а структура витрат із бюджету має бути оптимізована щодо секторного розподілу.

3. Щодо розподілу доданої вартості, то в ній повинна нормуватися частка на розвиток.

4. Підлягає нормуванню розподіл портфеля кредитів, амортизаційних відрахувань, витрат на реформи, на підтримку розвитку промислових суб'єктів господарювання.

5. В інформаційному відношенні модель інноваційного розвитку промислового сектору базується на використанні: фінансових показників, техніко-технологічних (стану ОФ), виробничої специфіки, торговельного обороту, інфраструктурної забезпеченості, енерговитрат, оцінок боргової ситуації і стану банківської системи, потенціалу інноваційних проєктів і програм, рівня розвитку системи інституційного забезпечення.

Таким чином, у моделі пропонується гнучкий механізм на підтримку інноваційного розвитку національного промислового сектору, в якому:

- сформулювати масив різнопрофільної і найбільш вагомий інформації;
- забезпечити зв'язок результатів оцінювання стану та ресурсів із проектуванням стратегій розвитку й управлінських рішень;

– виділити в програму інвестиційного та інституційного забезпечення, фінансового аналізу і бенчмаркінгового оцінювання;

– знайти баланс між державною підтримкою і саморозвитком, між стратегією і регуляторною політикою.

Причому в неврівноваженому середовищі, що характерно для нашого часу, регуляторні механізми мають бути прийняті пріоритетно, як такі, що відповідають потребам рефлексивної поведінки економічних систем в їх реакції на кризові явища та непередбачувані виклики сьогодення.

Висновки. Формуючи висновки з дослідження, проведено уточнення ситуації в промисловому секторі України, яке показало його багатопрофільність та відносну стабільність та демонструє стійкість у кризових і проблемних ситуаціях. Утримання ситуації економічної стабільності здійснюється за рахунок мобільного управління і використання внутрішніх управлінських і інтелектуальних ресурсів, але така практика не розвиває інтелектуальний потенціал у системі нових знань, які дійсно має промисловий сектор України, де сконцентровано інформаційні ресурси та потужний портфель інноваційних розробок і проєктів. Аналітика діяльності суб'єктів господарювання у сфері інноваційної політики свідчить про неготовність більшості з них до переходу на інноваційний шлях розвитку, причому ця неготовність є комплексною, тобто знанневою (недостатня поінформованість), психологічною, фінансовою й управлінською. Таким чином, маємо зараз ситуацію, яку невірно буде віднести до чисто економічних проблем, а тому рекомендується розглядати її з позицій інерційності людського фактору та недосконалої систем управління. Сформовано систему положень щодо управління науково-технічним розвитком і досягненням стратегічних цілей для інноваційного розвитку промислового сектору України.

Список літератури:

1. Перерва П.Г. Трансфер технологій : [монографія] / П.Г. Перерва [та ін.]. – Х. : Апостроф, 2012. – 668 с.
2. Полтерович В.М. Элементы теории реформ / В.М. Полтерович. – М. : Экономика, 2007. – 447 с.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / Держ. служба статистики України. – Київ : Консультант, 2015. – 255 с.
4. Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2014 році : доповідь / Відп. за випуск О.І. Білоконь. – Київ : Держ. служба статистики України, 2015. – 5 с.
5. Наукова та інноваційна діяльність (1990–2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/orerativ/menu/menu_u/ni.htm.
6. Гесць В.М. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : [монографія] : у 3-х т. / За ред. акад. НАН України В.М. Гесця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2007.
7. Дуленко А.Л., Райнін І.Л. Харківська область: потенціал і соціально-економічний розвиток : [монографія] / А.Л. Дуленко, І.Л. Райнін. – Х. : Александров К.М., 2008. – 304 с.